

Varför förstod vi inte allvaret i krisen?

Ett kännetecken för 90-talskrisen var att ingen förutsåg vad som skulle komma ske, i varje fall inte så att det öppet dokumenterades. Ett annat kännetecken var att när krisen väl hade börjat på förhösten 1990, var det ingen som i grunden förstod hur snabbt den skulle komma på oss, och hur avgrundsdeep den skulle komma att bli. Och att det skulle komma att bli en systemkris, alltså att hela det svenska bankväsendet skulle skakas i sina grundvalar, tog det nästan ett år innan någon verkade förstå. Så här skriver jag i boken (sid 247-249) om hur jag själv gravt missbedömde situationen.

”Den 24 september 1990 – ibland kallad den svarta måndagen – utsattes finansbolaget Nyckeln för en ”run”. Det är bankjargong och betyder i praktiken bara att de som lånat ut pengar till bolaget, långivarna, inte vill vara med längre. Nyckeln kunde med andra ord inte fylla på med nya pengar och konkursen var oundviklig. Inom loppet av några få månader hösten 1990 fick också andra finansbolag bekymmer, bland andra två av de största bolagen, Independent och Gamlestaden. Finansbolagskrisen hade startat.

Det fick till följd att det i ett slag blev mycket svårare, i praktiken närmast omöjligt, för fastighetsbolagen att köpa och sälja kommersiella fastigheter. Det blev så helt enkelt eftersom finansbolagen hade svarat för den mest riskfyllda finansieringen av fastighetsbolagens expansion under de heta åren i slutet av 1980-talet, och nu var den finansieringskällan borta. Så småningom drogs också bankerna in i kriskarusellen. Nordbanken var den första banken som tvingades visa stora förluster. Några månader senare kom Första Sparbanken, Östgöta Enskilda Bank och vissa andra banker. 1990-talets stora svenska bankkris hade startat.

När Första Sparbankens bokslut presenterades i mars 1991 stod det klart att det på koncernnivå skulle bli en mindre förlust för 1990. Anledningen var att reserveringarna för kreditförluster på kort tid, på bara några månader, hade vuxit till nästan en miljard kronor. Och det mesta talade för att kreditförlusterna skulle bli stora också för verksamhetsåret 1991. Bankinspektionen ansåg, precis som man gjort när det gällde Nordbankens ledning några månader tidigare, att Bertil Sjöstrand och jag måste ta ansvaret för det som hänt och lämna banken. Det gjorde vi vid huvudmannasammanträdet i maj 1991.

(Händelseutvecklingen på våren 1991, i praktiken ett maktspel mellan Bankinspektionen som ansåg att jag måste lämna VD-skapet och Första Sparbankens styrelse som ville ha mig kvar, har jag skrivit utförligt om i *Ett stycke bankhistoria*.)

Ett halvår eller så efter det att jag hade slutat i banken kom ett chockartat besked. Första Sparbankens situation hade försämrats dramatiskt. Den nya ledningen redovisade i mitten

av oktober 1991 att man behövde reservera över 4 miljarder kronor för befarade kreditförluster i det kommande bokslutet för året. Det var många gånger mer än vad Bertil Sjöstrand och jag hade räknat med bara några månader tidigare. De nya siffrorna antydde att vi på våren 1991 inte hade förstått det fulla allvaret i krisen. Det hade i och för sig inte någon gjort. Till och med aktiemarknaden som tidigt brukar fånga upp vad som är på gång i ekonomin hade missbedömt situationen. Det var först på sensommaren 1991 som aktiemarknaden signalerade att det inte bara handlade om en kris i Nordbanken, Första Sparbanken och en del andra banker. Bankindex började sjunka relativt generalindex. Det kunde, tillsammans med andra signaler som kom om växande kreditförluster i många banker, bara tolkas så att Sverige höll på att få en bankkris, en systemkris, i meningen att *alla* banker skulle komma att drabbas. Dessutom var krisen av allt att döma mycket djup, och skulle komma att bli mycket kostsam. Det var i varje fall vad Första Sparbankens siffror, och aktiemarknadens mer pessimistiska syn på bankaktier, antydde.

Varför förstod jag inte redan på våren 1991 att det skulle kunna gå så illa? Svaret är att jag gjorde två misstag – missbedömde digniteten på krisen, hur djup krisen skulle komma att bli, och, mest avgörande, hur fort krisen skulle komma på oss. Framförallt tror jag att ingen bankman på våren 1991 förstod hur allvarligt läget var för fastighetsbolagen, jag gjorde det i varje fall inte. Och var det allvarligt för fastighetsbolagen, var det allvarligt för bankerna. (Med facit i hand vet vi att den helt dominerande delen av 90-talskrisens samlade kreditförluster och reserveringar på 175 miljarder kronor var hänförliga till fastighetsbolagen.) Varför blev det så? Ja, fastighetsbolagens kostnader steg vid den här tiden dramatiskt snabbt, särskilt räntekostnaderna. Hyrorna hade också börjat sjunka, och viktigast av allt, bolagen kunde inte längre köpa och sälja fastigheter på marknaden, den andra viktiga intäktskällan, den del som i många fall bestämde om det skulle bli vinst eller förlust ett visst år. De kunde helt enkelt inte ordna finansieringen för nya fastighetsaffärer, de mer riskvilliga krediterna föll bort i takt med att finansbolagen kraschade, det jag just beskrivit. Konsekvensen var logisk, och smärtsam. Priserna på kommersiella fastigheter, inte minst i Stockholm och Göteborg, var under 1991 närmast i fritt fall.

Allt detta sammantaget bidrog till att jag våren 1991 inte förstod vare sig hur djup krisen skulle komma att bli eller – ännu viktigare – hur snabbt svensk ekonomi var på väg ner i avgrunden. Det förklarar varför de stora siffrorna, 4 miljarder i förlustreserveringar, som redovisades i oktober 1991 för mig kom som en total överraskning. Det fanns inte i min världsbild att Första Sparbanken på bara några månader skulle kunna gå från välkonsoliderad bank till en bank på fallrepet.”